

A doktor bácsi

Gyerekkori emlékeim tárházában fontos helyet foglal el Kosztolányi Árpád (1887–1966), az orvos, Kosztolányi Dezsőnek (1885–1936), a költőnek az öccse, hiszen 1945-ig Palicson szomszédok voltunk. Középső és legkisebb lánya, Vera (1933–1977) és Teréz (1935–2001) ahhoz a „csapathoz” tartozott, amely a templomkertben töltötte legszívesebben szabad idejét. 1943 és 1944 nyarán olykor húszan–harmincan is összeverődtünk, nemcsak helybeli gyerekek, hanem azok is, akik szüleikkel Palicsra jöttek, hogy itt töltsék el a nyári szünidőt vagy annak egy részét. Télen akkoriban még kevesen laktak Palicson, viszont nyáron megsokszorozódott a fürdőhelyen tartózkodók száma. Sokan azért jöttek, elsősorban Budapestről, hogy a gyerekek minél többet legyenek friss levegőn. Nem volt ház, ahol ne lettek volna nyaralók. Az idősebb fiúk és lányok többnyire együtt játszottak a fiatalabbakkal, de olykor el is különültek. Ilyenkor a csitrik meg sem közelíthették őket, messziről figyelhették csak kíváncsian, találgatva, miről cseveghetnek suttogva a „nagyok”? Amikor elérkezett szeptember, és megkezdődött a tanév, a templomkertben elcsendesült a zaj, maradtunk néhányan „őslakosok”, akik az iskolába járás ellenére sem hanyagoltuk el a mindennapi találkozást.

Kosztolányi Verát és Terézt – akit Tücsinek hívtunk – ugyancsak szólította a kötelesség. 1944 őszén délután jártak iskolába. Egy nap, annak rendje és módja szerint, otthonról felkészülten bocsátották őket útra, ők el is indultak hazulról, de néhány lépés után meggondolták magukat, és elhatározták, hogy aznap nem mennek iskolába. A templomkertet választották, ahol néhányan már összeverődtünk. Egész délután játszottunk, s ők csak akkor mentek haza, amikor úgy gondolták, már vége a tanításnak. Mint akik jól végezték dolgukat, állítottak be. Nem múlt el öt perc, amikor 98 kor nagy volt a sírás-rívás a Kosztolányi-házban. A kerítés mellett lapulva

megszeppenten és tanácstalanul néztünk egymásra, nem tudtuk, mi történhetett. Két-három napig nem láttuk őket.

Amikor ismét megjelentek, közölték, hogy azon a délutánon, amikor kimaradtak, édesapjuk látogatást tett az iskolában, s meglepődve tapasztalta, hogy hiányzanak a lányai. Az esti sírást az apai szigor váltotta ki.

– Nem a verés fáj – mondta Tücsi –, hanem az, hogy három napra eltiltottak bennünket tőletek.

A következő év (1945) nyarán már nem volt együtt a társaság.

Közben megváltozott a világ. Megcsappant a gyerekek száma is a templomkertben.

Hiányoztak Pestről a Mócsy és a Vojnich gyerekek, Kosztolányi Árpádék két lánya és sokan mások.

Sok év telt el. Gimnazista voltam, amikor megtudtam, hogy Kosztolányiék Kanizsán élnek. Akkoriban Kosztolányi Dezső verseiért és írásaiért lelkesedtem, s többet szerettem volna tudni róla, akiről Kinka Ferencsel¹ még 1950-ben megállapítottuk, nagy költő és író. A szabadkai gimnázium akkori filozófiatanára, László Ernő – szintén Palicson élt – ugyancsak nagy tisztelője volt a költőnek és írónak, tanulmányt is írt róla. Rábészéltem, hogy közösen keressük fel Kosztolányi Árpádékát. Levélben megkerestem, s közöltem elhatározásunkat. Válaszlevelében örömmel vette jelentkezésemet és a tervezett utazásunkat. 1955 nyarának egyik vasárnapján kora reggel vonatra ültünk a palicsi vasútállomáson, és Horgoson keresztül a vicinálissal Kanizsára dőcögtünk. Kevéssel kilenc óra előtt érkeztünk meg. Régi ismerősként szeretettel fogadtak bennünket. Egész délelőtt a közös emlékeket idéztük fel, köztük a lányok iskolából való kimaradását és következményét, majd Dezsőről beszélgettünk. A kanizsai parkban tett ebéd előtti séta idején is folytattuk a költő felidézését.

– A rendszerváltáskor családommal és édesanyámmal Pesten voltunk, Éva lányunk esküvőjén, s amikor visszajöttünk, teljesen kifosztva találtuk palicsi házunkat.² A bátyámtól csak egy könyve és néhány kézzel írt sora maradt meg – mondta Kosztolányi Árpád mély megrendüléssel. Kosztolányi Árpád bátyjáról szóló visszaemlékezésének minden szavát szívacsként szívtam magamba.

A délutáni vonattal utaztunk vissza Palicsra. Velünk jött Tücsi is. Volt is nagy meglepetés, hiszen szüleim utoljára több mint tíz évvel korábban, kislányként látták. Hosszú sétát tettünk a parkban és a tóparton.

¹ Később a szabadkai kórház szakorvosa volt, nyugdíjas. Kinka Rita ismert zongoraművész nő édesapja.

² Láttam, amikor az orosz katonák kifosztották a házat, és a könyvekkel tüzeltek. Kosztolányi Árpád lábballal hajtható fogorvosi fűrőgépet bedobták a templomkertbe, mi, gyerekek találtunk rá, s játszottunk vele. Ki mert volna akkor közbelépni, hogy mentse, ami menthető?

Kosztolányi Árpáddal való találkozásom és visszaemlékezései nagy hatással voltak rám. Szemtől szemben állhattam és beszélgettem azzal az emberrel, akit olyannak láttam – olyan is volt –, miként testvérbátyja látta, amikor ezeket a szép sorokat vetette papírra, 1910-ben:

*A doktor bácsi.
Áldott aranyember.
Világító, nyugodt szemei kékek.
Komoly szigorral lép be a szobába,
szemébe nézek és csöppet se félek.
[...]
A béke ő, a part, a rév, az élet.
Jaj, hányszor néztem jó arcába hosszan,
míg ájuló álomba lengve árván,
kis ágyamon, mint egy bús, barna bárkán,
ködös habok közt ringatóztam.³*

A kanizsai látogatás nagy ösztönzés volt számomra, hogy belekezdjek egy Kosztolányi Dezsőről szóló hosszú dolgozat megírásába, amit később nemcsak a szabadkai gimnázium önképzőkörének ülésén olvastam fel, hanem vendégszerepeltünk vele az újvidéki és a zombori gimnáziumban is. A Kosztolányi-verseket osztálytársaim szavalták.

A látogatást követően 1966 januárjában bekövetkezett haláláig leveleztem Kosztolányi Árpáddal.⁴ Tücsivel, különösen azután, hogy Szabadkára költöztek, gyakran találkoztam, utóbb rendszeresen a szabadkai Kosztolányi Napok rendezvényein is, amelyeken megjelent, amíg egészsége lehetővé tette. A gyerekkor közös szép emlékei kerültek újra és újra szóba. Gimnazistaként Verával a szabadkai középiskola folyosóján futottam sokszor össze. Tragikus halála lesújtott. Amikor a korszón levő antikvárium előtt megyek el, vagy betérek oda, magam előtt látom. Az üzlettulajdonos Rüll István, Kosztolányi Vera fia.

Kosztolányi Árpád unokája.
Számomra ez nem semmi.

³ Kosztolányi Dezső: *Összegyűjtött költeményei I.* Révai kiadás, Budapest, 1936. *A szegény kisgyermek panaszai* ciklusból (1910). 32–33.

⁴ Félteve őrzöm őket Kosztolányi Dezsőné (1889–1967) *Kosztolányi Dezső* című, 1938-ban, a Révai kiadásában megjelent életrajzi könyvében.

